

Sygn. akt II CSK 334/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSA Jacek Grela

w sprawie z powództwa B. K.
przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej
w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 6 lutego 2015 r.,
skargi kasacyjnej powoda B. K.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 listopada 2013 r.,

I. uchyla zaskarżony wyrok w zakresie obejmującym punkty I a) i I c) w części dotyczącej powoda B. K. oraz punkt III a) i oddala apelację pozwanego w części dotyczącej tego powoda,

II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda B. K. kwotę 3 900 zł (trzy tysiące dziewięćset złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji uwzględnił w części powództwo, zasądzając od pozwanego na rzecz powódki M. K. kwotę 80.000 zł, a na rzecz powoda B. K. kwotę 100.000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci syna M. K., który zginął w wyniku najechania na niego przez kierującego samochodem ciężarowym.

Sąd drugiej instancji wyrokiem reformatoryjnym uwzględnił w części apelację pozwanego ubezpieczyciela w ten sposób, że m.in. zasądził w pkt. I a) na rzecz powoda B. K. tytułem zadośćuczynienia niższą kwotę 50.000 zł, a w pozostałej części powództwo oddalił oraz orzekł w pkt. I c) i w pkt III a) o kosztach postępowania przed Sądami obu instancji w odniesieniu do powoda B. K.

W uzasadnieniu wyroku Sąd odwoławczy uznał w części za uzasadnioną apelację pozwanego ubezpieczyciela, akceptując ustalenia faktyczne Sądu I instancji i przyjmując je za podstawę własnego rozstrzygnięcia. Zaaprobował również materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia, uznając za prawidłowe uwzględnienie żądania osób bliskich zmarłego syna przyznania im zadośćuczynienia na podstawie art. 24 § 1 zd. 3 k.c. w zw. z art. 448 k.c.

Natomiast częściowo niewłaściwe zastosowanie art. 448 k.c. uzasadnił Sąd odwoławczy wysokością zasądzonych na rzecz powodów świadczeń.

W ocenie Sądu drugiej instancji zadośćuczynienie należne z tytułu uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia powinno być co do zasady wyższe niż przysługujące z tytułu naruszenia innych dóbr osobistych, ponieważ krzywda polegająca jedynie na ujemnych przeżyciach psychicznych ma zwykle charakter przemijający.

Wysokość kwot zasądzanych tytułem zadośćuczynienia musi uwzględniać kryteria obiektywne przeciętnych typowych relacji i przeżyć, a kryterium różnicującym nie powinien być subiektywny sposób przeżywania krzywdy, wynikający z konstrukcji psychicznej uprawnionego i jego specyficznych cech osobniczych, uznał Sąd Apelacyjny.

Nadto, w ocenie tego Sądu, szkoda niemajątkowa w postaci rozstroju zdrowia i zaburzeń psychicznych powinna być kompensowana na podstawie art. 446 § 3 k.c., a wysokość kwot przyznanych powodom jest rażąco wygórowana, odrywa się od realiów ekonomicznych życia społeczeństwa i traci cechy „odpowiedniości” w rozumieniu art. 448 k.c. Wysokość przyznanych powodom świadczeń uznał Sąd drugiej instancji za niespełniającą funkcji kompensacji krzywdy majątkowej, a nabierającą cech zarezerwowanych dla roszczeń odszkodowawczych, zważywszy, że ocena więzi emocjonalnej ze zmarłym synem powinna także uwzględniać założenie przez niego własnej rodziny, co w naturalny sposób osłabiałoby związki z rodziną macierzystą.

Ponadto za złagodzenie rozmiarów cierpień psychicznych powodów uznał Sąd Apelacyjny fakt upływu 9 lat od śmiertelnego wypadku syna powodów do momentu zgłoszenia roszczenia o zadośćuczynienie, dostrzegając jednak zarazem okoliczność, że wynikający z opinii psychiatrycznych proces przeżywania przez powodów żałoby nie przebiegał w sposób typowy i skutkowało trwałymi zaburzeniami psychicznymi o charakterze depresyjnym, co jednak nie może rzutować na wysokość należnych powodom świadczeń. W konsekwencji Sąd odwoławczy uznał kwoty po 50.000 zł za odpowiednie, w stosunku do rozmiarów krzywdy, świadczenia z tytułu zadośćuczynienia.

Powód B. K. zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części, a mianowicie w zakresie: punktu I a), punktu I c) dotyczącego kosztów procesu związanych z powództwem skarżącego oraz w punkcie III a).

Skargę kasacyjną oparł powód na zarzutach mieszczących się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej.

Zarzut błędnej wykładni art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. uzasadnił skarżący wadliwym uznaniem Sądu, że przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia należnego na podstawie tego przepisu nie można brać pod uwagę zaburzeń psychicznych powstałych u poszkodowanego na skutek śmierci osoby najbliższej oraz zaburzeń depresyjnych, które wystąpiły u powodów, co spowodowało zasądzenie rażąco zaniżonego zadośćuczynienia.

Ponadto powód zarzucił naruszenie przepisów art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, kwestionując w płaszczyźnie konstytucyjnej ochrony praw człowieka przyjęcie jako zasady wyższego zadośćuczynienia z tytułu uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia aniżeli z tytułu naruszenia dóbr osobistych w postaci m.in. więzi rodzinnej.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i oddalenie apelacji pozwanego w części zaskarżającej wyrok Sądu I instancji w punkcie 1) oraz w punkcie 4a) oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej zaakcentowano brak w art. 448 k.c. przesłanek do ograniczania katalogu okoliczności uwzględnianych przez Sąd przy ocenie wymiaru krzywdy i „odpowiedniości” zadośćuczynienia oraz konieczność uwzględniania okoliczności indywidualnej sprawy przy określaniu odpowiedniej sumy zadośćuczynienia. Skarżący sprzeciwia się także przyjmowaniu jako zasady, że inne niż zdrowie dobra osobiste, np. w postaci więzi rodzinnej, podlegają słabszej ochronie, a to wobec braku ku temu podstaw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Należy na wstępie zaznaczyć, że na obecnym etapie postępowania w tej sprawie spór sprowadza się wyłącznie do wykładni przepisu art. 448 k.c. w odniesieniu do stosowania możliwych przesłanek kształtujących wysokość odpowiedniej sumy, którą sąd może przyznać tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wyraźnie natomiast wynika, że nie doszło do naruszenia art. 23 k.c., art. 24 k.c. oraz art. 448 k.c. przez samo uwzględnienie co do zasady dochodzonych przez powodów roszczeń, a żadna ze stron sporu nie zakwestionowała w tej kwestii oceny prawnej Sądu drugiej instancji.

Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c. rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, będąc związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Jednym a tych ustaleń, wspartych oceną nie budzących wątpliwości opinii psychiatrycznych, jest ustalenie, że proces przeżywania żałoby, m.in. przez skarżącego, nie przebiegał

w sposób typowy i skutkował trwałymi zaburzeniami psychicznymi o charakterze depresyjnym, które jednak w ocenie Sądu odwoławczego nie mogą w sposób decydujący rzutować na wysokość odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. W konsekwencji Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym zmniejszył skarżącemu o połowę wysokość zasądzonej od pozwanego kwoty, uznając ją za odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia.

Zasadnie wywodzi skarżący, że błędną wykładnią art. 448 k.c. jest uznanie przez Sąd odwoławczy trwałych zaburzeń psychicznych o charakterze depresyjnym, których doznał zwłaszcza powód, jako elementu niewpływającego na wysokość odpowiedniej sumy zadośćuczynienia pieniężnego. Stanowisko Sądu odwoławczego, że dodatkowa szkoda majątkowa w postaci takiego stopnia rozstroju zdrowia jak trwałe zaburzenia psychiczne o charakterze depresyjnym u powoda, będące następstwem szczególnie intensywnego przeżywania śmierci osoby bliskiej, powinno być kompensowane na podstawie art. 446 § 3 k.c., z ograniczeniem uwzględnienia tych ustaleń przy stosowaniu art. 448 k.c., nie zasługuje na aprobatę. Przepis art. 446 § 3 k.c. przewiduje odrębną przesłankę materialnoprawną przyznania stosownego odszkodowania, natomiast niekwestionowaną przez Sąd Apelacyjny podstawą uwzględnienia co do zasady roszczeń, m.in. powoda, był art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c. Przepis ten pozostawia Sądowi orzekającemu swobodę jurysdykcyjną w przedmiocie określania jako odpowiedniej wysokości sumy przyznawanej tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, ale zakres tej swobody Sądu nie może być interpretowany jako pozwalający Sądowi na pominięcie przy dokonywaniu oceny trwałych zaburzeń psychicznych o charakterze depresyjnym, jako mających również wpływać na określenie wysokości sumy przyznanej tytułem zadośćuczynienia jako odpowiedniej na podstawie art. 448 k.c. Takiej wykładni tego przepisu nie sposób zaaprobować.

Obniżenia o połowę w stosunku do przyznanej powodowi przez Sąd pierwszej instancji odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia nie uzasadnia również stanowisko Sądu odwoławczego, że założenie przez zmarłego syna własnej rodziny w naturalny sposób osłabiało więzi z rodziną macierzystą. Ocena ta może być wysoce dyskusyjna w świetle zasad doświadczenia życiowego,

a ponadto, na obecnym etapie sprawy chodzi wyłącznie o ocenę więzi emocjonalnej powoda z jego zmarłym synem, a nie o charakter tej więzi w odmiennej bądź szerszej konfiguracji podmiotowej.

Również uwzględniony przez Sąd odwoławczy wpływ 9-letniego okresu od śmierci syna powoda do momentu zgłoszenia roszczenia o zadośćuczynienie nie może uzasadniać automatycznie dokonywania korekty wysokości sumy uznanej za odpowiednią przez Sąd I instancji. Elementem zaakceptowanych i przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych jest m.in. ustalenie, że powód cierpi na zaburzenia depresyjne nawracające w postaci reaktywnego, przewlekłego stanu depresyjnego, a trauma spowodowana nagłą śmiercią syna uwolniła wewnętrzne, endogenne predyspozycje zaburzeń nawracających.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brak jest argumentów podważających takie ustalenia faktyczne odnośnie do stanu zdrowia powoda. Przyjętych za podstawę orzekania stabilnych ustaleń faktycznych nie może zastąpić hipotetyczne stwierdzenie Sądu odwoławczego, że wpływ wskazanego 9-letniego okresu powinien skutkować złagodzeniem rozmiarów cierpień psychicznych, będących elementem krzywdy.

W tej sytuacji Sąd Najwyższy uznał, że powód skutecznie zakwestionował w instancji kasacyjnej wysokość zasądzonego w postępowaniu apelacyjnym świadczenia, uznając, że kwota w wysokości 50.000 zł jest bardzo wyraźnie nieproporcjonalna w stosunku do rozmiarów doznanej przez powoda krzywdy (wyrok SN z dnia 8 sierpnia 2007 r., V CSK 165/07, niepubl.).

Zważyć bowiem należy, że podstawową funkcją zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie dóbr osobistych jest funkcja kompensacyjna, a zadośćuczynienie mające wynagrodzić doznaną krzywdę powinno uwzględniać wszystkie jej aspekty w odniesieniu indywidualnie do konkretnego poszkodowanego. Świadczenie to nie może mieć znaczenia tylko symbolicznego, ale nie będąc odszkodowaniem, ma mieć odczuwalną wartość majątkową (wyrok SZ z dnia 11 kwietnia 2006 r., I CSK 159/05, niepubl.; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003/4/56; wyrok SN z dnia 19 stycznia 2012 r.,

IV CSK 221/11, niepubl.). Sąd Apelacyjny naruszył więc art. 448 k.c. ustalając wysokość przyznanej powodowi sumy tytułem zadośćuczynienia za doznaną przez skarżącego krzywdę w kwocie 50.000 zł. Trafnie skarżący wskazał, że stopień doznanych przez niego zaburzeń psychicznych powstałych w następstwie śmierci osoby najbliższej jednoznacznie wskazuje, iż wysokość sumy zasądzonej przez Sąd drugiej instancji tytułem zadośćuczynienia jest niewspółmierna w stosunku do stopnia doznanej przez skarżącego krzywdy.

Niezachowanie przez Sąd drugiej instancji właściwej relacji pomiędzy doznaną przez skarżącego krzywdą i jej rozmiarami, a wysokością sumy zasądzonej na jego rzecz tytułem zadośćuczynienia pieniężnego doprowadziło do sytuacji, w której wysokość zasądzonej kwoty pieniężnej tytułem zadośćuczynienia nie rekompensuje należycie doznanej przez skarżącego krzywdy. Z tej też przyczyny Sąd Najwyższy uznał, że wysokość odpowiedniej sumy należnej powodowi tytułem zadośćuczynienia pieniężnego, o którym mowa w art. 448 k.c., powinna wynosić łącznie kwotę 100.000 zł.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. orzekł jak w pkt. I sentencji. W przedmiocie kosztów postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz §§ 6 pkt 5 i 6 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 i § 13 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. (Dz. U. 3013, poz. 461).